

AGNÈS ESQUIROL CALAF

Un grapat d'ametlles

Perquè la vida
és als marges

UN GRAPAT D'AMETLLES

© 2023 Agnès Esquirol Calaf

© 9 Grup Editorial SL, per l'edició
Capital Books
c. Mallorca, 314, 1r 2a B • 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
info@capitalbooks.cat
www.capitalbooks.cat

Disseny gràfic i de portada: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: gener de 2023
ISBN: 978-84-124086-3-8
DL B 112-2023
Imprès a Romanyà Valls, SA

Tots els drets reservats.

UN GRAPAT
D'AMETLLES

AGNÈS ESQUIROL CALAF

Capital Books

*A qui aplegava pedres i jugava a nines, la meua mare;
a qui anava deu passes davant meu i encantava amb la paraula, el meu pare;
i al meu germà, que encara té cura de la nena que soc.*

Era vespre quan van arribar a casa. La Carme tenia angúnia per la seva mare, tot i que sabia que la veïna li hauria fet una estona de companyia, li ho havia demanat abans de marxar cap a Reus. Era vespre i la Lola tenia la gana ficada al cervell. Havia de trucar a l'Eduard, però no en tenia cap ganes. Més tard. En entrar va posar el gaiato darrere la porta, allà on sempre el deixava el seu oncle, al seu lloc. Van trobar la Dolors adormida a la butaca a la vora del foc, amb un mocador humit entre les mans. No hi ha res que cansi tant com la pena. La Carme va posar un tió damunt les brases i va bufar una mica per atiar el foc somort. La cendra que va alçar va fer tornar la Dolors a la vigília.

—Ja sou aquí.

—Sí, mare. Ha vingut, la Marcelina?

—Sí, fa poc que ha marxat. I el Josep, l'heu vist?

—Feia cara de descans, de tranquil·litat, oi, Lola? —va dir apujant el to de veu perquè la seva filla ho sentís mentre es rentava les mans a la pica del lavabo amb la porta oberta—. El metge ens ha dit que segurament que dormia quan el cor se li va parar; mira, mare, es va adormir i ja no es va despertar, totes les morts fossin així.

Gairebé se sentia el soroll de les paraules que la Dolors amuntegava sense obrir la boca: Pobre Josep, se n'ha anat sense fer soroll ni destorbar ningú, com sempre. La posició de les mans, amb freqüència encreuades a la falda o damunt de la taula, semblava un gest d'incertesa —vestigi de les pregàries, que mai se sap si seran ateses—. La Lola li anava a fer un petó quan una guspira va saltar de la llar de foc fins a caure-li al dors de la mà. Au! Ostrès, no deu ser gaire seca, aquesta fusta. A més a més se sentia el xiulet que fan els troncs humits o amb massa aigua quan cremen. La fusta vella i seca ja no es queixa gens, pensava la Lola, només la que encara és jove i té més saba es rebel·la amb força.

—Com és la caixa, es veu bona? —va preguntar la Dolors.

—Oi tant, és de fusta massissa, es veu molt fi, oi, Lola? —va respondre la Carme.

—Sí, sí, és de les més maques que hi havia.

Va semblar que la Dolors quedava tranquil·la amb la compra, i sempre es deu poder canviar a última hora si les mides i la talla no quadren o no acaba d'agradar prou quan s'emprova.

—Àvia, faig un mos i ens mirem juntes tot el que m'han donat de l'oncle, he dut el seu gaiato també. Ara t'ho porto.

La seva àvia li va fer que sí amb el cap.

A la nevera el panorama era desolador: dos pobres iogurts blancs, llet, uns talls de carn, algun pot de llegum encetat, verdura i molta fullaraca, bàsicament res que apaivagués el cuc afamat que es queixava i reclamava teca panxa endins, res que fos dolç o salat però consistent, farinós. Uns dies seguits a casa equivaldrien a una operació biquini en tota regla. Tiraria de l'opció que mai falla: el pa. Pa amb oli, pa amb unes preses de xocolata, pa amb tomàquet, pa amb pa.

La Lola mastegava i traginava; va anar a penjar la jaqueta, que havia deixat damunt d'una cadira, al penja-robes de l'entrada. Per fi podria seure per mirar tranquil·lament les restes del naufragi. Estava delerosa per veure què hi havia del seu oncle a dins d'aquella capsa, per veure quins objectes va atresorar una persona al llarg de tants anys que fessin tan poc embalum, per veure el verd dels ulls i el vermell dels dits d'ell en la superfície de les coses que li van fer companyia. La Carme es va posar el davantal i va encendre un fogó.

—La roba, de moment, la deixaré damunt del seu llit, sents, mare? Mira, àvia, el seu gaiato, és maco, eh, sempre m'ha fet gràcia que tingui tants bonys, m'agrada passar-hi la mà, és tan fi.

La capsa de sabates no pesava gaire. La va posar a la falda de la seva àvia i es va atansar una cadira per seure al seu costat. La Dolors es va treure les ulleres i les va netejar amb la vora de la bata, semblava que els ulls no volguessin ni parpellejar per no perdre's res. Era una capsa de cartró desgastat, amb les puntes de les cantonades que semblaven rosegades dels ratolins perquè

el color gris fosc hi havia desaparegut, s'havien esbudellat i deixaven veure l'interior acartronat.

—Mare, mirem això, si vols venir.

—Feu, feu. Mira, apago el foc, haig de trucar al mossèn, que si no serà massa tard ja, no sé si podrà fer el funeral demà o haurem d'esperar a demà passat, és que això del tanatori, ja t'ho diré, no em fa cap gràcia, ja sé quin pa s'hi dona i no és per a mi, ves, ni per a la mare tampoc.

—No s'ha mort a casa, no podem fer la vetlla aquí, com vam fer amb el pare; ja ens ho han dit, això. No te'n recordes de com t'han mirat els del sanatori quan has dit que te'l volies endur a casa?, amb un cotxe d'aquells expressos, això sí.

La Carme no va dir res, es va eixugar les mans al davantal i se'n va anar amb cara de pomes agres cap al menjador, on hi havia el telèfon fix.

La Lola va abaixar el cap per ensumar de prop la capsa de sabates, i li va semblar que sentia una mica de l'olor intensa i humil del seu oncle, però potser no provenia de la capsa de sabates sinó de la seva memòria. La memòria que ens fa anar sempre on vol. Fos com fos, això la va reconfortar, la va tornar a un lloc sense espai, a un temps sense hores, on es va sentir acotxada. Si a la reconeixença d'una flaire li escau, més que a cap altre record, el privilegi de consolar, és perquè, potser, ensordeix profundament la consciència del pas del temps. La Dolors va acaronar lentament, amb suavitat, la tapa de la capsa i es va mirar el palmell de la mà: hi havia una mica de pols. Porta'm un drap, que hi ha pols, li va dir a la seva neta. La Carme ho havia sentit, i el drap i ella van operar amb celeritat tot just la Lola havia fet esment d'aixecar-se. Pols. La pols és el rastre dels anys que fugen, res més; la pols, el nostre rastre.

Va acaronar la galta de la seva àvia amb la mà i un somriure enganxat; la Dolors enxiquia els ulls pel plor sobtat.

—A la meva nena, a la meva nena també l'hi van ficar.

—Què vols dir, àvia, on la van ficar?

—Era tan petita... En una capsa de sabates, com hi ha món.

—A veure, va, enllestim —va tallar la Carme, que era dreta al seu costat.

La Lola intuïa neguit, i por i tot, en la pressa de la seva mare, com si volgués tapar el que la Dolors havia mig dit. El cap li bullia. Es va fer un silenci molt incòmode.

—No veus que desvarieja, ja. Va, va, que és tard.

—*Bueno*, mare, tranquil·la, eh?, que no es cala foc.

—Ai, filla, ja sé que no es cala foc, però s'ha de sopar, oi?

—Ja soparem, això és més important que el sopar, no et sembla?

—Ai, sempre s'ha de fer el que vols.

Què diu l'àvia de la seva nena? La Lola sap que quan era joventeta, abans de casar-se amb el que seria el seu avi, havia tingut una nena que se li havia mort en néixer. Però ara decideix d'arraconar per uns moments les paraules de la seva àvia, no pot estar per tot. Té davant seu un tros de món d'una persona que s'ha estimat molt, amb qui s'ha sentit lligada amb una corda que no li ha fet mai mal, que no li ha segat la pell, perquè el seu oncle sempre l'ha deixat fer, sempre l'ha deixat anar allà on ha volgut, ja de ben petitona. No cal conviure molt de temps amb una persona per estar-hi més unida que qualsevol altra. La seva àvia es mira la capsa de sabates amb molta pena i els ulls tan oberts com pot. El temps d'un batec és el breu preàmbul que aquestes tres dones tenen abans de clavar la mirada en l'espai que ocuparien un parell de sabates o un reguitzell de fotografies o el que ara estan a punt de trobar. Per uns segons la Lola no se'n recorda de respirar, de cop fa una alenada profunda, i aixeca la tapa de la capsa amb parsimònia.

—Les seves ulleres de llegir, àvia.

La Dolors agafa les ulleres del seu germà, se les queda a les mans, reposades a la falda.

—Que li queien vegades, les ulleres, però no se li trencaven mai —diu mirant-se-les.

—Jo sempre l’havia vist amb les mateixes ulleres, oi que no se les va canviar mai? —fa la Lola, i pensa que ara són unes ulleres *vintage*—. A veure, això és un dibuix meu, em sembla, de quan era petita.

S’hi veu l’oncle i la Lola al seu costat, agafats de la mà, entremig de camps llaurats, i ell amb el seu gaiato. És un paper que ha estat molt de temps replegat sobre si mateix i ara, estès davant seu, sembla fet de quadrícules pintades amb tons pastel un xic descolorits, com els records.

—Eres la nineta dels seus ulls, Lola —afegeix la seva àvia.

—O no havia guardat gaires coses o ves a saber si hi han posat el que han volgut, i si hi havia res que els agradés ja ho hem vist prou.

—Sempre tan malpensada, mare —recremina la Lola a sa mare.

—Ah, és clar, jo soc la dolenta, però on és el seu rellotge, eh?

—No, no, me’n recordo que em va dir que l’hi havia regalat a no sé quin metge, ja fa temps d’això —aclareix l’àvia.

—No ho sé, no ho sé, però no seria pas estrany, això que deia; algun cop ell mateix s’havia trobat a faltar alguna cosa, em sembla.

En treu la Bíblia amb gest solemne. Se’n recorda perfectament del seu oncle llegint-la amb les ulleres gairebé a la punta del nas. Està folrada de paper de diari enfosquit pel tacte de les mans i dels anys. Un contrast: l’endemà mateix que es publicà el diari d’on l’oncle Josep havia extret aquell full, allò que s’hi deia ja era obsolet; en canvi, el text bíblic no passarà mai per segles que tinguin les seves paraules. En un racó hi ha tres papers doblegats, els desplega, són notícies de periòdic amb els titulars:

CAMPAÑA DE DESOBEDIENCIA EN LA INDIA. GHANDI Y 79 PARTIDARIOS INICIAN LA MARCHA HACIA LAS SALINAS DE JALALPUR.

1 de mayo de 1930. SE BAUTIZA OFICIALMENTE EL PLANETA PLUTÓN EN EL REINO UNIDO.

13 de agosto de 1940. EN EL PUEBLO DE LA BAULE-LES-PINS, EN EL OESTE DE FRANCIA, AGENTES ALEMANES DETIENEN A LLUÍS COMPANYS.

La Carme va agafar aquells retalls de diari.

—Sí, de vegades retallava notícies i les guardava, així s'entretenia —va dir la Carme mentre llegia els titulars—. Guaita, aquesta és del dia que vaig néixer jo; alguna vegada m'ho havia dit, l'oncle, que vaig néixer el dia que van agafar el president Companys, aquells podrits.

—És curiosa, aquesta afició —va dir la Lola, tota parada, imaginant-se l'oncle recollint coses del món gros i coses del món petit que coincidien en el temps, perquè devia ser aquesta, la clau.

La Lola es va mirar les altres dues dates, però no en va saber treure cap associació de moment.

—I de llibres, no en llegia cap més que la Bíblia, oi?

La seva àvia mou el cap fent que no, mentre que la Lola obre la Bíblia per la pàgina on hi ha una fulla de roure per punt, la toca, és una fulla grossa i resseca, la toca amb cura tement que sigui trencadissa i la torna on era. Jo també me l'hauria de llegir un dia o altre. Potser si passés una temporada en un sanatori me la llegiria. Amb el tou de llibres que tinc pendents, m'hauria d'afanyar més, hauria de menjar menys i llegir més.

Es queda la Bíblia a la falda perquè un altre tresor li ha pres l'atenció.

—Guaiteu què hi ha aquí, els seus caramels. Hòstia.

—Parla bé —la corregeix sa mare.

—Com deuen estar, aquests caramels.

—Més caducats que jo, ves com deuen estar.

Com que la seva àvia sordeja una mica, potser no ha sentit el reneç, perquè es mira amb un esbós de rialla a la cara els caramels de cafè amb llet que la seva neta té a la mà.

—Era el més llaminer de casa —fa la Carme—. Ja li podies dir que no li convenia el sucre, que ell vinga sucre: a la tassa de llet de l'esmorzar, si no estàvem al cas, la meitat de la tassa era de sucre, oi, mare?

Això ha despertat records dolços en la teranyina de pensaments de la Lola, que no pot evitar agafar-ne un. Quan l'oncle passava uns dies a casa, la Lola enfilava de tant en tant les escales, caminant de puntetes recorria el passadís i, amb la cautela necessària perquè la «malesa» fos emocionant, entrava a la cambra de l'oncle quan ell no hi era, i a l'últim calaix de la calaixera hi trobava el niu de caramels posats a dins d'una panereta. N'agafava dos, un per menjar-se'l tot seguit, i l'altre de reserva per després. Aleshores ella era petita i es pensava que no ho sabia ningú, el que feia, però el seu oncle ho sabia tot i procurava que no en faltessin mai.

Tot seguit torna a agafar la Bíblia, que encara reposa a la falda, passa el dit gros per totes les pàgines fent ventall i en cau un full doblegat dos cops sobre si mateix. En desplegar-lo, amb una llambregada clava els ulls en el títol, de lletres ben negres però un pèl descolorides per la rierada del temps.

Registro de adopció.

Llegeix en veu alta aquestes paraules i de seguida es mira la seva mare i després la seva àvia.

—Què vol dir «registro de adopció»? —pregunta la Lola amb la dificultat que li suposa tenir el caramel aixafat i enganxat als queixals.

La Dolors s'ha tret el mocador de la màniga per mocar-se i, distreta, no ha sentit ni la pregunta ni la lectura.

—Que no em sents què et dic, que què coi vol dir això que posa aquí, mare.

La Lola s'adona de seguida del desconcert i del vel de por

que ha transfigurat el rostre de la seva mare, que no para de fregar-se el nas amb la mà.

—Vinga, desa-ho tot que soparem, ara.

—Sí, sí, espera't un moment; a veure, mare, què vol dir, això?

—Res, deu voler dir, què sé jo, ves a saber, el teu oncle no estava bé, ja ho saps.

—Ja ho sabem, que no estava bé, i què? —respon mig ennuegada, perquè s'acaba d'empassar sense voler el tros de caramel que li quedava a la boca.

—Doncs ja som al cap del carrer: la gent que no està bé fa coses que no s'entenen.

—Tot ho mates de seguida, tu. L'oncle Josep deia i feia moltes coses amb més sentit del que ens pensem, potser. Quina pel·lícula t'has muntat, eh.

—Estic molt cansada, em sents?, no em convenen ara els teus discursos. Jo ja he fet prou, em sembla.

La Lola creu que la seva mare no en sap gran cosa, potser, d'aquell paper, però alhora la reacció atemorida que ha vist clarament li fa palès que hi ha algunes cartes amagades en alguna màniga. Rumia en silenci interrogant: callarà, ara no és el moment de furgar més. Ho posa tot a dins la capsa de sabates. Tot no: el full replegat se'l posa a la butxaca sense que ningú se n'adoni. La Dolors es posa dreta a poc a poc amb l'ajut de la Carme. S'ha de sopar, poc o molt.

Menjaran ben poca cosa, una mica de verdura reescalfada i aixafada amb una truita per a cada una. La Lola, però, com a bona panarra, ho acompanyarà amb el suplement per excel·lència: unes llesques de pa rodó. L'encetarà fent el senyal de la creu amb el ganivet, tal com li havia ensenyat la seva àvia quan era una nena, un ritual que conserva si està sola o és a casa, com ara, però que s'estalvia en presència d'altra gent per escapar de preguntes i mirades d'incomprensió. A pagès, la verdura i el tall, peix o carn, s'ha menjat sempre al mateix plat: no per

estalviar-se de rentar un plat més, sinó perquè generalment, de tall, temps enrere n'hi havia poc, i sent una teca més preuada calia acompanyar-la amb una bona dosi de patata, arròs o verdura; el tall és massa bo per menjar-se'l tot sol, i se li ha de fer sempre companyia (als pobles no s'està tan sol com a ciutat).

Gairebé no es diuen res a taula, es pot sentir com masteguen i engoleixen en aquesta hora de calma vespral. El silenci tan sols es trenca amb el so sobtat i cridaner del telèfon; de l'ensurt a la Lola li salta la forquilla dels dits. Parents de lluny que viuen a prop i volen donar el condol i saber, sobretot saber com havia anat tot plegat, els detalls: la curiositat de vegades llança el pudor per la finestra i es presenta descaradament nua. La Carme ja els pot dir també que l'endemà seran al tanatori i l'enterrament el faran demà passat, el dilluns al matí.

La Lola i sa mare comencen a desaparar taula.

—Saps qui hem vist, a Reus, àvia? L'hereu Fontseca. No ens ha vist o no ens ha reconegut, no ho sé ben bé.

Abans de pronunciar les darreres paraules la Lola ja ha encarat tots els sentits, com un radar, cap al mínim gest que la seva àvia pugui fer en sentir-les. S'ensuma alguna podridura, no sap ben bé què però comença a sentir un tuf nou i vell alhora, com sorgit de sota la runa del temps. Asseguda a taula, encara, la Dolors caboteja pensativa, acluca els ulls i murmura alguna cosa. A la Lola li sembla, pel to de veu, que maldiu com si li haguessin robat alguna cosa.

—Què dius, àvia, no t'he entès.

Però la Dolors no diu res, plega el tovalló amb lentitud.

—Deixem-ho per avui, Lola, no veus que està molt cansada? Vinga, mare, anem a dormir que demà serà un dia llarg.

—Per tu, mare, tot s'ha de deixar estar; mai no és el moment, per tu.

Un malestar silenciós per postres. La Lola s'adona que als ulls de sa mare hi llua alguna sospita i que es tornen freds com un cargol.

–Bona nit, nena, fins demà si Déu vol –diu la Dolors fent cassola amb la mà a la barbeta de la seva neta.

–Bona nit, àvia. Ja la desparo jo, la taula.

–Jo ja no torno a baixar, no et deixis els llums encesos.

–Sempre em dius el mateix.

La Lola es mira com les dues dones que l’han criat se’n van cap a dalt, agafa dos caramels de cafè amb llet, en desembolica un assaborint primer de tot el soroll crepitant del paper i se’l fica a la boca mentre es guarda l’altre a la butxaca dels pantalons. Somriu quan recorda que alguna vegada havia trobat un sol caramel al calaix, i com que s’hauria notat massa que algú l’havia robat, l’havia desembolicat per fer-ne unes quantes llepades i després l’havia tornat a embolicar. Però era impossible que quedés igual com estava, això la posava nerviosa, la feia enfadar. Molts anys després d’allò, veu que res es pot repetir d’una forma igual, res torna a ser mai el mateix. Ara el caramel, potser caducat, se li enganxa com sempre a les dents, i pensa que tot sembla que estigui calculat perquè resulti confusa la història i clara la pena.

La taula desparada, els plats bruts a la pica i el cuc de la gana endormiscat. Agafa la seva bossa i se’n va cap a dalt també. L’olor de l’eterna rutina de les generacions difuntes l’encalça escales amunt i als darrers graons es fica la mà a la butxaca dels pantalons. Encara hi és. Quan tanca la porta de la seva habitació darrere seu, dreta i amb el cor remogut, torna a desplegar aquell tros de paper.

Fecha de nacimiento: 7 de agosto del año 1930; niña recién nacida, de padres naturales desconocidos; acogida en el Convento de la Divina Pastora de la villa de La Fassina el nueve de agosto de 1930; presentes: hermanas Josefina Fuster y María Romaní; padres adoptivos: Antonio Fontseca y Concepción Gual; nombre de la niña después de la adopción: Ana Fontseca y Gual.